

Јелена Јочић*

Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за славистику
jelenaradovanovic9@gmail.com

УДК 811.161.1'373.7:811.163.41'373.7::2
<https://doi.org/10.18485/slavistika.2025.29.2.4>

Оригинални научни рад
примљен 13. 11. 2025.
прихваћен за штампу 15. 12. 2025.

ФИЗИЧКЕ ОСОБИНЕ ЧОВЕКА КРОЗ ПРИЗМУ РУСКИХ И СРПСКИХ ФРАЗЕОЛОГИЗАМА СА РЕЛИГИЈСКОМ КОМПОНЕНТОМ

Предмет овог рада јесу руски и српски фразеологизми са религијском компонентом, чијим се фразеолошким значењем описује физички изглед особе. У раду се примењује ужи приступ теорији фразеологизма. На корпусу примера ексцерпираних из фразеолошких речника двају језика врши се контрастивна синхронијска анализа на структурном, семантичком и лингвокултуролошком плану. Циљ рада је уочавање истоветности, сличности и разлика у представи физичког изгледа човека кроз призму фразеолошке слике света говорника руског и српског језика.

Кључне речи: фразеологизам, религијска компонента, руски језик, српски језик, лингвокултурологија, теолингвистика, физичке особине човека, језичка слика света.

The subject of this paper is Russian and Serbian phraseologisms with a religious component whose phraseological meaning describes the physical appearance of a person. The paper applies a narrow approach to the theory of phraseologisms. A contrastive synchronic analysis is carried out on a corpus of examples excerpted from phraseological dictionaries of the two languages on a structural, semantic and linguocultural level. The aim of the paper is to observe the identity, similarities and differences in the representation of a person's physical appearance through the prism of the phraseological view of the world of Russian and Serbian speakers.

Keywords: phraseology, religious component, Russian language, Serbian language, linguoculturology, theolinguistics, human physical characteristics, linguistic picture of the world.

Досадашња семантичка истраживања фразеологизама (Алефиренко 2005; Багаутдинова 2007; Бајић и Вуловић 2009; Ошева 2011; Вуловић 2015; Штрбац 2018) показала су антропоцентричну природу језика, односно да фразеолошке јединице, којима се квалификују човекове физичке и психичке особине, понашања, стања, делатности, односи према другим људима, чине значајан део фразеолошког корпуса једног језика.

Предмет нашег истраживања јесу руски и српски фразеологизми са религијском компонентом којима се изражава одређена физичка особина човека. Анализу корпуса ексцерпираног из фразеолошких и описних речника

* <https://orcid.org/0009-0009-6790-4913>

руског и српског језика (в. *Извори*) вршимо на лексичком, структурном, структурно-типолошком и лингвокултуролошком плану. Циљ анализе је уочавање истоветности, сличности и разлика међу фразеологизмима двају сродних словенских језика, чиме би се дао допринос теорији фразеологије, фразеографској и традуктолошкој пракси, лингвокултурологији и настави страних језика.

Основну јединицу фразеолошких истраживања у нашем раду називамо фразеологизмом и приступамо јој са ужег (семантичког) становишта. Под фразеологизмом подразумевамо неслободни релативно устаљени вишелексемни спој, који се репродукује у готовом виду, и чије значење, које се одликује експресивношћу и конотативношћу, није једнако збиру значења компонената које улазе у његов састав (Мршевић-Радовић 1987: 12–20; Мокиенко 1989: 5–8). Поред лексике и паремиологије, фразеологија језика чува вредно лингвистичко наслеђе, у којем се одражавају виђење света, национална култура, обичаји, веровања и историја народа који датим језиком говори (Черданцева 1996: 58). Бавећи се фразеологизмима са религијском компонентом у српском језику, Н. Вуловић дефинише религијску компоненту као лексему, маркирану у оквиру хришћанско-православне традиције, чији је денотат конкретан религијски појам (Вуловић 2015: 39).

Религијске компоненте које су се нашле у саставу руских и српских фразеологизама, који су предмет нашег рада, класификовали смо према њиховом лексичком значењу на: 1) представнике небеске хијерархије: рус. бог (как *(будто)* бог), божий (божья) (*божий одуванчик; божья прибыль*), Исус Христос (*зарбсишии как Иисус*), чѐрт (*на лице чѐрт (черти) в свайку играл (играли)*); срп. божји (*божји благослов*), анђео (*леп као анђео*), ђаво (*ружан као ђаво (враг)*); 2) посреднике и свеце: рус. Маланья (*наряжаться (нарядиться), как Маланья на свадьбу*); срп. светац (*осушити се као цигански (Лесандријски) светац*); 3) библијске личности: рус. Адам (*в костюме Адама (ходить), гол (голый) как Адам (голые как Адам и Ева)*), Ева (*в костюме (наряде) Евы*), Сарра (*достигнуть Сарриных лет*), Мафусаил (*стар как Мафусаил*); срп. Адам (*у Адамовом костиму*), Ева (*у Евином костиму*), Метузалем (*стар као Метузалем, метузалеми стар*); 4) сакралне предмете: рус. свечка (*таять (растаять) как (словно) свѐчка (воск)*), икона (*хоть икону пиши с кого*), мощи (*живые (ходячие) мощи*); срп. мошти (*живе мошти*), икона (*леп као икона*), свећа (*танак (танушан) као свећа о сиротињском парастосу*), Библија (*стар као Библија*); 5) основне појмове духовности: рус. грех (*дурен (страшен) как смертний грех*), душа (*святая душа на костылях*); срп. душа (*запекла му се душа (у костима)*), грех (*ружан (гадан, страшан) као смртни грех*); 6) сакралне локусе: рус. колокољня (*выше колокольни Ивана Великого*); 7) хеортониме: срп. Врбица (*удесити се (средити се) као за Вр-*

бицу), ускршњи (*окићен (накићен) као ускршње јаје*); и 8) обреде, ритуале, црквену и обичајну праксу: срп. парастос (*танак (танушан) као свећа о сиротињском парастосу*).

Формално гледано фразеологизми представљају вишелексемне спојеве речи, које чине одређену структуру. Фразеологизме нашег корпуса према структури поделили смо на: 1) предлошко-падежне конструкције: предлог в + именица у локативу + падежни атрибут (именица у генитиву) (рус. *в вóзрасте (Иисуса) Христа; в костióме Адама (ходить); в костióме (наряде) Ёвы*); предлог у + именичка синтагма са конгруентним атрибутом у локативу (срп. у *Адамовом костиму; у Евином костиму*); 2) именичке синтагме: конгруентни атрибут + именица (рус. *бóжий одувáнчик; бóжья при́быль; Вётхий дéньми; живióе (ходя́чие) мо́щи*; срп. *божји благослов; живе мошти*); конгруентни атрибут + именица + предлог + именица у локативу (рус. *свята́я душá на косты́лях*); 3) придевске синтагме: прилог + придев (срп. *метузале́мски стар*); 4) глаголско-именичке конструкције: глагол у инфинитиву + именичка синтагма (конгруентни атрибут + именица) у генитиву (рус. *достíгнуть Са́рриных лет*); 5) прилошке конструкције: прилог у компаративу + именичка синтагма у генитиву (именица + падежни атрибут изражен именичком синтагмом – конгруентни атрибут + именица) (рус. *вóше колоко́лни Ива́на Вели́кого*); 6) реченичне конструкције (рус. *дай бог на па́сху; на лице́ че́рт (черти́) в сва́йку игра́л (игра́ли); хоть ико́ну пиши́ с кого́*; срп. *запекла му се душа (у костима)*).

У посебну категорију одвојили смо поредбене фразеологизме будући да они представљају многобројну класу у словенским и другим језицима и имају специфичну структуру, која укључује основу поређења (базни део синтагме или тему), везник и компаративни део поређења (еталон или рему) (Гољак 2009: 211).

Поредбене конструкције нашег корпуса класификовали смо према теми на: 1) глаголске поредбене фразеологизме: рус. *наряжа́ться (наряди́ться), как Мала́нья на сва́дьбу; та́ять (раста́ять) как (словно) све́чка (воск)*; срп. *осушити се као цигански (Лесандријски) светац; расте као да га ђаволи за уши вуку; удесити се (средити се) као за Врбицу*; 2) придевске поредбене фразеологизме: рус. *гол (го́лый) как Ада́м (го́лые как Ада́м и Ёва); ду́рен (стра́шен) как сме́ртный грех; зарóсиый как Иису́с; стар как Мафу-сай́л*; срп. *леп као анђео; леп као икона; окићен (накићен) као ускршње јаје; ружан као ђаво (враг); ружан (гадан, страшан) као смртни грех; стар као Метузале́м; стар као Библија; танак (танушан) као свећа о сиротињском парастосу; црн као ђаво (враг)*; и 3) прилошке поредбене фразеологизме: рус. *как (будто) бог*.

Према реми поредбени фразеологизми могу се поделити на: 1) просте поредбене конструкције: рус. *(гол (го́лый)) как Ада́м (го́лые как Ада́м и Е́ва); (дурен (стра́шен)) как сме́ртный грех; (заро́сий) как Иису́с; как (будто) бог; (стар) как Мафусаи́л; (та́ять (раста́ять)) как (словно) све́чка (воск); срп. (леп) као анђео; (леп) као икона; (окићен (накићен)) као ускршње јаје; (осушити се) као цигански (Лесандријски) светац; (ружан) као ђаво (враг); (ружан (гадан, страшан)) као смртни грех; (стар) као Метузалем; (стар) као Библија; (удесити се (средити се)) као за Врбицу; (црн) као ђаво (враг); 2) двоструке поредбене конструкције: рус. *(наряжа́ться (наряди́ться)) как Мала́нья на сва́дьбу; срп. (танак (танушан)) као свећа о сиротињском парастосу; 3) реченичне конструкције: срп. (расте) као да га ђаволи за уши вуку.**

У процесу фразеологизације код једних фразеологизама долази до транспонованња само рематског дела, услед чега настају компонентни фразеологизми, док се код других транспонују оба дела формирајући глобалне фразеологизме. Анализа значења рематског дела поредбених фразеологизама показује да велика већина рема има прилошко значење којим се интензификује значење теме. Према семантици реме фразеологизми се могу поделити на оне чији рематски део има значење: 1) веома, много: рус. *дурен (стра́шен) как сме́ртный грех; заро́сий как Иису́с; как (будто) бог; стар как Мафусаи́л; срп. леп као анђео; леп као икона; осушити се као цигански (Лесандријски) светац; ружан као ђаво (враг); ружан (гадан, страшан) као смртни грех; стар као Метузалем; стар као Библија; танак (танушан) као свећа о сиротињском парастосу; црн као ђаво (враг); 2) брзо: рус. *та́ять (раста́ять) как (словно) све́чка (воск); срп. расте као да га ђаволи за уши вуку; 3) богато, празнично: рус. наряжа́ться (наряди́ться), как Мала́нья на сва́дьбу; срп. окићен (накићен) као ускршње јаје; удесити се (средити се) као за Врбицу; 4) потпуно, сасвим, апсолутно: рус. гол (го́лый) как Ада́м (го́лые как Ада́м и Е́ва).**

Фразеологизме нашег корпуса обједињује заједничка компонента значења садржана у њиховој значењској структури. Унутар семантичког поља „физичке особине”, према инваријантним компонента значења, издвајају се особине које се означавају и квалификују кроз фразеологизме и то:

1) Према узрасту, расту:

Рођење: рус. *бо́жья при́быль; срп. божји благослов;*

Узраст: рус. *в во́зрасте (Иисуса) Христа́;*

Раст, висина: рус. *вы́ше колоко́лни Ива́на Вели́кого; срп. расте као да га ђаволи за уши вуку;*

Старост: рус. *бо́жий одува́нчик; Вётхий де́ньми; дости́гнуть Са́рриных лет; свята́я душа́ на косты́лях; стар как Мафусаи́л; срп. запекла му се душа (у костима); метузалемски стар; стар као Библија; стар као Метузалем;*

2) Према естетском доживљају:

Лепота: рус. *дай бог на па́сху; как (будто) бог; хоть ико́ну пиши́ с кого;*
срп. *леп као анђео; леп као икона;*

Ружноћа: рус. *ду́рен (стра́шен) как сме́ртный грех; срп. ружан (гадан, страшан) као смртни грех; ружан као ђаво (враг);*

3) Према присуству / одсуству одеће:

Нагост: рус. *в костю́ме Ада́ма (ходи́ть); в костю́ме (наря́де) Ёвы; гол (голы́й) как Ада́м (го́лые как Ада́м и Ёва); срп. у Адамовом костиму; у Евином костиму;*

Облачење: рус. *наряжа́ться (наряди́ться), как Мала́нья на сва́дьбу;*
срп. *удесити се (средити се) као за Врбицу;*

4) Према карактеристичним особеностима:

Мршавост: рус. *живи́е (ходя́чие) мо́щи; та́ять (раста́ять) как (словно) све́чка (воск); срп. живе мошти; осушити се као цигански (Лесандријски) светац; танак (танушан) као свећа о сиротињском парастосу;*

Изглед: срп. *црн као ђаво (враг);*

Маљавост, чулавост: рус. *заро́сший как Иису́с;*

Лице: рус. *на лице́ че́рт (черти́) в сва́йку игра́л (игра́ли);*

У оквиру фразеосемантичког поља „физичке особине” у већини потпоља заступљени су фразеологизми оба поређена језика. Најбројније потпоље је старост (рус. 5, срп. 4), затим следе лепота (рус. 3, срп. 2), нагост (рус. 3, срп. 2) и мршавост (рус. 2, срп. 3). Најмање заступљена су потпоља рођење (рус. 2, срп. 1), ружноћа (рус. 1, срп. 2), раст/висина (рус. 1, срп. 1) и облачење (рус. 1, срп. 1). Потпоља узраст, маљавост и изглед лица имају фразеолошке реализације само у руском језику, док потпоље изгледа има реализацију само у српском језику.

Даље поређење фразеологизама двају језика вршимо са семантичког аспекта, путем структурно-типолошке анализе, коју су представили Ј. П. Солодуб и Ф. Б. Альбрехт (Солодуб и Альбрехт 2003). На основу степена структурно-типолошке блискости поређених фразеологизама издвајају се следеће подгрупе: 1) међујезички фразеолошки еквиваленти (МФЕ); 2) међујезички фразеосемантички адекватни (МФА); 3) семантички адекватни (СА); 4) међујезички псеудоеквиваленти (МПЕ) и 5) нефразеолошки еквиваленти (НЕ) (Кончаревић 2015).

1) МФЕ су фразеологизми различитих језика који имају исто значење, исту фразеолошку слику и исту стилску обојеност. Они могу бити:

(а) апсолутни, са истоветношћу својствене им семантике, формалне организације и прототипа садржаног у њиховој основи: рус. *стар как Мафусайл* – срп. *стар као Метузалем* (рус. об очень старом человеке; срп. о веома старом човеку); рус. *ду́рен (стра́шен) как сме́ртный грех* – срп. *ру-*

жан (гадан, страшан) као смртни грех (рус. об очень некрасивом человеке; срп. о веома ружном човеку); рус. *живые (ходячие) мочи* – срп. *живе мошти* (рус. очень худой, изможденный человек; срп. веома мршав човек);

(б) релативни, са извесним разликама на плану: 1. лексичког састава: рус. *стар как Мафусаил* – срп. *стар као Библија* (рус. об очень старом человеке; срп. веома стар); 2. граматичке структурираности, које нису релевантне са становишта семантике и прототипа испитиваних фразеологизама: рус. *в костюме Адама (ходить)*; *в костюме (наряде) Евы*; *гол (голый) как Адам (голые как Адам и Ева)* – срп. *у Адамовом костиму*; *у Евином костиму* (рус. абсолютно без одежды, нагишом; срп. без одеће, го); 3. лексичког састава и граматичке структурираности, али истокоренских лексема: рус. *стар как Мафусаил* – срп. *метузалеми стар* (рус. об очень старом человеке; срп. веома стар); рус. *дети – благословение божие* – срп. *божји благослов* (рус. дети; срп. деца, пород).

2) МФА су фразеологизми различитих језика који имају исту семантику и блиску прототипску основу: рус. *божья прибыль*¹ – срп. *божји благослов* (рус. о новорождѣнном; срп. деца, пород); рус. *хоть икону пиши с кого* – срп. *леп као икона* (рус. о человеке с красивым, одухотворѣнным лицом; срп. много, веома леп).

3) СА су фразеологизми различитих језика којима је својствена истоветност на семантичком плану и различитост на плану прототипске организације, при чему прототип може да припада:

1. истом лингвокултуролошком пољу: рус. *дурен (страшен) как смертный грех* – об очень некрасивом человеке – срп. *ружан као ђаво (враг)* – много, врло ружан (грех – ђаво); рус. *наряжаться (нарядиться), как Маланья на свадьбу* – о нарядно, богато, празнично одеваојој се женици (народ. шутл.) – срп. *удесити се (средити се) као за Врбицу*; *окићен (накићен) као ускриње јаје*² (Маланья – Врбица, Ускрс); рус. *Ветхий деньми* – об очень дряхлом человеке (устар. книжн. шутл.) – срп. *изјести (одређени број, много) Божића* – имати онолико година колико се Божића прославило (теоним – хеортоним); рус. *таять (растаять) как (словно) свѣчка (воск)* – об очень быстро худеть, ослабевать от болезни, тяжѣлых переживаний и т.п. (прост.), истощаться, медленно умирать (неодобр.) – срп. *осушити се као цигански (Лесандријски) светац* – бити много мршав, доста смршати (шал. ирон.); *танак*

1 У речнику Л. Г. Кочедикова проналазимо одредницу дети – благословение божие. „Бог детьми благословляет человека; дети — то, ради чего стоит жить, оправдание жизни” (Кочедыков 2006 – <доступно на: <https://azbyka.ru/otechnik/Spravochniki/kratkij-slovar-biblejskih-frazeologizmov/#source>>).

2 У преводном фразеолошком речнику А. Менац нисмо пронашли превод овог фразеологизма, предлог семантизације је наш.

(танушан) као свећа о сиротињском парастосу – јако мршав, претерано мршав (свећа – светац; топити се – осушити се – бити танак); рус. *хоть икону пиши́ с кого* – о човеке с красивим, одухотворѣнным лицом – срп. *леп као анђео* – много, веома леп (икона – анђео); рус. *дай бог на па́сху* – несравненный, прекрасный (прост. шутл.-фамиљарн.) – срп. *леп као анђео*; *леп као икона* – много, веома леп (Бог, Пасха – анђео, икона); рус. *как (будто) бог – могущественный, прекрасный и т.п.* (разг. призначн.) – срп. *леп као анђео*; *леп као икона* – много, веома леп (Бог – анђео, икона);

2. другом лингвокултуролошком пољу: срп. *црн као ђаво (враг)* – потпуно црн – рус. *чёрный как смоль (ночь, уголь, сажа)* (ђаво – ноћ, угаль), с тим да за овај руски фразеологизам у српском језику постоји међујезички фразеолошки еквивалент – *црн као угљен*; рус. *свята́я ду́ша на косты́лях* – о старом, немоћном човеке (прост. ирон.) – срп. *запекла му се душа (у костима)* – веома је стар (штаке – кости); рус. *вы́ше колоко́льни Ива́на Вели́кого* – об очень высоком человеке – срп. *расте као да га ђаволи за уши вуку* – брзо расти, израсти (шаљ.)

У последња два наведена фразеологизма треба узети у обзир да оба фразеологизма садрже сему „висина”, с тим да руски фразеологизам има придевско значење, представља готов резултат раста и укључује сему „велика”, док српски фразеологизам има процесуално значење и укључује сему „брзина”. И један и други фразеологизам имају еквиваленте у другом језику, али они не припадају истом лингвокултуролошком пољу. Руском фразеологизму *вы́ше колоко́льни Ива́на Вели́кого* одговарају српски фразеологизми *висок као гора*; *висок као торањ*; *висок као јаблан*; *висок до неба*, док српском фразеологизму *расте као да га ђаволи за уши вуку* одговара руски фразеологизам *расти как на дрожжах*; *расти как грибы*; *расти не по дням, а по часам*.

4) МПЕ су фразеологизми различитих језика са различитом семантиком и истим или блиским прототипом: рус. *как (будто) бог* – могущественный, прекрасный и т.п. (разг. призначн.) – срп. *као бог* – сигурно, поуздано (у појачаном тврђењу).

5) НЕ, као што им само име говори, нису фразеологизми, односно фразеолошкој јединици једног језика у другоме језику одговара само лексички еквивалент или опис (тумачење семантике приликом превођења, са могућим коментаром): *бо́жий одува́нчик* – об очень старом человеке (или женщине) (разг. ирон.) (срп. веома стар човек); *в во́зрасте (Иисуса) Христа́* – тридцати трех лет отроду (разг.) (срп. човек од око 33 година); *достигну́ть Са́рринных лет* – быть в преклонном возрасте (о женщине) (книжн.) (срп. стара жена); *заросши́й как Иисус* – о длинноволосом или обросшем волосами человеке (срп. о веома чупавом човеку, зараслом у косу и браду); *на лице́ че́рт (чер-*

ти) в свайку играл (игрáli) – о рябом човеку (устар. прост. ирон.) (срп. о човеку са рошавим лицем).

У великом броју фразеологизама, у њиховој унутрашњој форми, односно сликовитој основи фразеологизма, садржана је културна информација, која им даје специфичан културно-национални колорит, а због чега фразеолошка истраживања носе и лингвокултуролошки карактер (Штрбац 2018: 30–31). У овом делу истраживања наводимо неке од културолошких информација које садрже фразеологизми анализираног корпуса.

За поједине фразеологизме нашег корпуса неопходно је познавање Светог Писма. Јеванђељска представа о Исусу Христу садржана је у фразеологизмима: в *вóзрасте (Иисуса) Христа* са значењем око 33 године, када је, по предању, Син Божији страдао и био разапет ради спасења људског рода, и *зарóсший как Иисус* – о дугокосом човеку или о човеку зараслом у косу/браду, који садржи народну представу о физичком изгледу Исуса Христа. Библијско порекло имају и фразеологизми рус. *стар как Мафусаил* – срп. *стар као Метузале, метузалеми стар*, рус. *достигнуть Сарриных лет, Ветхий деньми*. Према предању старозаветни патријарх Метузале (рус. *Мафусаил*) живео је 969 година, што је узрок због којег је постао синоним за дуговечност у фразеологији многих словенских и несловенских језика (рус. *стар как Мафусаил*; укр. *старий, як Мафусаил*; срп. *стар као Метузале, метузалеми стар*; чеш. *byť starý jako Matuzalem*; словач. *starý ako Matuzalem*; кашуб. *stôri jak Matuzalem*; енг. *(as) old as Methuselah*; нем. *alt wie Methusalem sein*; фр. *vieux comme Mathusalem*; мађ. *vén, mint Matuzsálem*). Поред њега дубоку старост од 127 година доживела је и жена старозаветног патријарха Аврама – Сара. Символичан назив за Бога Оца – *Ветхий деньми* је фразеологизам који се користи у шaljивом тону, када се жели истаћи да је неко проживео велики број дана. Представа у којој се старост повезује са протицањем времена налази се и у основи српског фразеологизма *изјести (одређени број) Божића* у значењу – имати онолико година колико се Божића прославило (Вуловић 2015: 72). Старозаветна библијска представа о животу Адама и Еве лежи у основи фразеологизама са значењем нагости уз нијансу ироније кроз употребу лексеме *костим* (рус. *костюм*) – рус. *в костюме Адама (ходить)*; в *костюме (наряде) Евы*; срп. *у Адамовом костиму*; у *Евином костиму*. Иронија се губи употребом придева *голий* у поредбеном руском фразеологизму *гол (голий) как Адам (голье как Адам и Ева)*. Обичај да се на Лазареву суботу (у народу *Врбица*) обуче нешто ново и лепо лежи у основи фразеологизма *удесити се (средити се) као за Врбицу* – лепо се обући. Претерано лепо облачење изражава се српским фразеологизмом *окићен (накићен) као ускршње јаје* и руским фразеологизмом *наряжаться (нарядиться), как Маланья на свадьбу* (*Маланья* је народни назив за *Меланија* (Конча-

ревић 2021а: 31)). На дан Свете Меланије (рус. *День святой Мелании*), 31. децембра (13. јануара), по неким изворима, спремало се много хране и пића, због чега се Меланија асоцира са изобиљем и припремом за празник (РФИ-ЭС, 413). Реалније је, према мишљењу К. Кончаревић, везивати овај фразеологизам за житије свете Меланије Римљанке, која је пре одлуке да се замо-наши била изузетно богата (Кончаревић 2021: 31).

У фразеологији је начело лепоте везано за Бога и божанско (анђео, икона) – рус. *как (будто) бог, дай бог на пáсху, хоть ико́ну пиши́ с кого*, срп. *леп као икона, леп као анђео*, док је начело ружноће везано за ђавола, као персонификацију греха и зла – срп. *ружан као ђаво*, рус. *дурен (страшен) как смёртный грех*.

Оксиморонски спој лексеме *мошти* (рус. *мощи*), којом се означавају посмртни остаци, и придева *жив* (рус. *живой*) у оба језика фразеологизован је и представља мршавост. У потпољу мршавости у оба језика заступљена је лексема *свећа* – рус. *та́ять (растáять) как (сло́вно) свéчка (воск)* и срп. *танак (танушан) као свећа о сиротињском парастосу, осушити се као цигански (Лесандријски) светац (у оцаку)*. (О Лесандријском свецу в. Вуловић 2015, Кончаревић 2021)

Културолошку информацију крије и фразеологизам којим се описује рошаво човеково лице *на лице чéрт (черти́) в свáйку игрáл (игра́ли)*. Лексема *свáйка* према речнику Н. Ј. Шведове има значења „1. старая русская народная игра, в которой большой толстый гвоздь бросают так, чтобы попасть его острым концом в середину кольца, лежащего на земле. 2. гвоздь для этой игры”. Свајка је руска народна игра, чији је циљ погодити ексером (рус. *свáйка*) унутрашњост гвозденог прстена баченог на земљу тако да се ексер забоду у земљу. Човеково лице се у фразеологизму поистовећује са земљом након игре, а играч са хтонским демонским бићем.

У руском компаративном фразеологизму *вѣ́ше колоко́льни Ива́на Ве́ликого* у рематском делу проналазимо звоник Ивана Великог, који представља највишу сакралну грађевину на Саборном тргу Московског Кремља, чија висина износи 81 метар.

Анализа корпуса руских и српских фразеологизама са религијском компонентом који се односе на физичке особине људи показала је да се религијски маркиране лексеме у оквиру фразеологизама двају језика у већој мери преклапају (10 лексема: *божији, ђаво, Адам, Ева, Метузалем, свећа, икона, мошти, грех, душа*), док је мањи број оних који се појављују у једном од анализираних језика (само у руским фразеологизмима – 5 лексема: *бог, Исус Христос, Маланья, Сарра, колокољня*, односно само у српским фразеологизмима – 5 лексема: *светац, Библија, Врбица, ускрињи, парастос*). Анализирани фразеологизми имају структуру предлошко-падежне синтаг-

ме (рус. 2; срп. 2), именичке синтагме (рус. 5; срп. 2) и реченичне конструкције (рус. 3, срп. 1). У руском корпусу појављују се по један фразеологизам са глаголско-именичком и прилошком конструкцијом, а у српском – са конструкцијом придевске синтагме. Поредбени фразеологизми према тематском делу већински су придевски (рус. 4, срп. 9), а затим глаголски (рус. 2, срп. 3), док је конструкција рематског дела у највећој мери проста (рус. 6, срп. 10), а спорадично двострука (рус. 1, срп. 1). Рематски део поређења у оба језика има прилошко значење којим се интензификује значење теме (веома, много: рус. *заросший как Иисус*; срп. *леп као анђео*). У оквиру фразеосемантичког поља „физичке особине” издвојили смо 12 потпоља, од којих највише фразеологизама обухвата старост (рус. 5, срп. 4), затим следе лепота (рус. 3, срп. 2), нагост (рус. 3, срп. 2) и мршавост (рус. 2, срп. 3), док најмање фразеологизама броје потпоља рођење, ружноћа, раст/висина и облачење. Највећи број руских и српских фразеологизама представљају СА (рус. *дурен (страшен) как смертний грех* – срп. *ружан као ђаво (враг)*), нешто је мање МФЕ (рус. *живые (ходящие) мошци* – срп. *живе мошти*) и НЕ (рус. *в возрасте (Иисуса) Христа*), док је најмање МФА (рус. *хоть икону пиши с кого* – срп. *леп као икона*) и МПЕ (рус. *как (будто) бог* – срп. *као бог*). Како је лингвокултуролошка анализа корпуса показала, поред библијских, руски и српски фразеологизми са религијском компонентом, којима се представљају физичке особине човека, чувају и историјске, културне, традиционалне и информације о обичајима двају народа.

Извори

- Кочедыков, Л. Г. Краткий словарь библейских фразеологизмов. Самара: Бахрах-М, 2006. <доступно на: <https://azbyka.ru/otechnik/Spravochniki/kratkij-slovar-biblejskih-frazeologizmov/#source>>, датум приступа: 15.11.2025.
- [Kochedykov, L. G. *Kratkiĭ slovar' bibleĭskikh frazeologizmov*. Samara: Bakhrahk-M, 2006. <dostupno na: <https://azbyka.ru/otechnik/Spravochniki/kratkij-slovar-biblejskih-frazeologizmov/#source>>, datum pristupa: 15.11.2025]
- Мокиенко, В. М. Русская фразеология: историко-этимологический словарь: около 6000 фразеологизмов. коллектив А. К. Бирих, В. М. Мокиенко, Л. И. Степанова. 3-е издание, исправленное и дополненное. Москва: Астрель, АСТ, Люкс, 2005.
- [Mokienko, V. M. *Russkaâ frazeologija: istoriko-ètimologièeskij slovar': okolo 6000 frazeologizmov*. kolektiv A. K. Biriĥ, V. M. Mokienko, L. I. Stepanova. 3-e izdanie, ispravlennoe i dopolnennoe. Moskva: Astrel', AST, Lûks, 2005]
- Молотков, А. И. Фразеологический словарь русского языка: свыше 4 000 словарных статей. коллектив авторов: Л. А. Войнова, В. П. Жуков, А. И. Молотков, А. И. Федоров. под ред. А. И. Молоткова. 2-е издание, стереотипное. Москва: Издательство «Советская Энциклопедия», 1968.

- [Molotkov, A. I. Frazеологиčeskij slovar' russkogo âzyka: svyše 4 000 slovarnyh statej. kolektiv avtorov: L. A. Vojnova, V. P. Źukov, A. I. Molotkov, A. I. Fedorov. pod red. A. I. Molotkova .2-e izdanіe, stereotipnoe. Moskva: Izdatel'stvo «Sovetskaâ Ènciklopediâ», 1968]
- Телия, В. Н. Большой фразеологический словарь русского языка: значение, употребление, культурологический комментарий. отв. ред. В. Н. Телия. 4-е издание. Москва: АСТ-ПРЕСС ШКОЛА, 2018.
- [Teliâ, V. N. Bol'shoj frazeologičeskij slovar' russkogo âzyka: značenie, upotreblenie, kul'turologičeskij komentarij. отв. ред. V. N. Teliâ. 4-e izdanіe. Moskva: AST-PRESS ŠKOLA, 2018]
- Тихонов, А. Н. Фразеологический словарь русского языка: свыше 10 000 фразеологизмов. коллектив авторов: А. Н. Тихонов, А. Г. Ломов, Л. А. Ломова. под ред. А. Н. Тихонова. 3-е издание, стереотипное. Москва: Русский язык Медиа, 2007.
- [Tihonov, A. N. Frazеологиčeskij slovar' russkogo âzyka: svyše 10 000 frazeologizmov. kolektiv avtorov: A. N. Tihonov, A. G. Lomov, L. A. Lomova. pod red. A. N. Tihonova. 3-e izdanіe, stereotipnoe. Moskva: Russkij âzyk Media, 2007.]
- Фёдоров, А. И. Фразеологический словарь русского литературного языка: около 13 000 фразеологических единиц. 3-е издание, исправленное. Москва: Астрель: АСТ, 2008.
- [Fëdorov, A. I. Frazеологиčeskij slovar' russkogo literaturnogo âzyka: okolo 13 000 frazeologičeskikh edinic. 3-e izdanіe, ispravlennoe. Moskva: Astrel': AST, 2008]
- Шведова, Н. Ю. Толковый словарь русского языка с включением сведений о происхождении слов. отв. ред. Н. Ю. Шведова. Москва: РАН. Институт русского языка им. В. В. Виноградова, Азбуковник, 2008.
- [Švedova, N. Ū. Tolkovyj slovar' russkogo âzyka s vklûčeniem svedenij o proishoŹdenii slov. отв. ред. N. Ū. Švedova. Moskva: RAN. Institut russkogo âzyka im. V. V. Vinogradova, Azbukovnik, 2008]
- Менац, А. Русско хорватский или сербский фразеологический словарь. Т. I – II. Загреб: Школска књига, 1979–1980.
- [Menac, A. Ruscko horvatskij ili serbskij frazeologičeskij slovar'. Т. I – II. Zagreb: Školska knjiga, 1979–1980]
- Николић, М. Речник српскога језика. Измењено и поправљено издање. уред. Мирослав Николић. Нови Сад: Матица српска, 2011.
- [Nikolić, M. Rečnik srpskoga jezika. Izmenjeno i popravljeno izdanje. ured. Miroslav Nikolić. Novi Sad: Matica srpska, 2011]
- Речник српскохрватског књижевног и народног језика. Београд: Институт за српски језик САНУ, 1959–.
- [Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 1959–.]
- Matešić, J. Frazеолошки рјечник hrvatskoga или srpskog jezika. Zagreb: Školska knjiga, 1982.

Цитирана литература

- Алефиренко, Николай Ф. «Антропоцентрическая фразеология: парадоксы и реалии». Slovo. Tekst. Czas. VIII. Человек во фразеологии лексике славянских языков. Szczecin, 2005: 66–71.
- [Alefirenko, Nikolai F. «Antropotsentricheskaia frazeologija: paradoksy i realii». Slovo. Tekst. Czas. VIII. Chelovek vo frazeologii leksike slavjanskikh jazykov. Szczecin, 2005: 66–71]
- Багаутдинова, Гузель. А. Человек во фразеологии: антропоцентрический и аксиологический аспекты. Автореф. диссертации по ВАК РФ 10.02.20, доктор филологических наук, 2007.
- [Bagautdinova, Guzel'. A. Chelovek vo frazeologii: antropotsentricheski i aksiologicheski aspekti. Avtoref. dissertatsii po VAK RF 10.02.20, doktor filologicheskikh nauk, 2007]
- Бајић, Ружица, Наташа Вуловић. «Семантичко-фразеолошка анализа неких лексема са сакралним значењем у српском језику (анђео, ангел / демон, бес)». Црквене студије, бр. 6, Ниш: Центар за црквене студије, 2009: 271–279.
- [Bajić, Ružica, Nataša, Vulović. «Semantičko-frazeološka analiza nekih leksema sa sakralnim značenjem u srpskom jeziku (anđeo, angel / demon, bes)». Crkvene studije, br. 6, Niš: Centar za crkvene studije, 2009: 271–279]
- Вуловић, Наташа. Српска фразеологија и религија: лингвокултуролошка истраживања. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2015.
- [Vulović, Nataša. Srpska frazeologija i religija: lingvokulturološka istraživanja. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 2015]
- Гољак, Светлана. «Устаљена поређења у српском и белоруском језику са аспекта идиоматичности». Научни састанак слависта у Вукове дане 38/1, 2009: 211–220.
- [Golák, Svetlana. «Ustaljena poređenja u srpskom i beloruskom jeziku sa aspekta idiomatichnosti». Naučni sastanak slavista u Vukove dane 38/1, 2009: 211–220]
- Кончаревић, Ксенија. «Лексика и фразеологија као предмет теолингвистичких испитивања : на материјалу руског и српског језика». Филолошки преглед: часопис Савеза друштава за стране језике и књижевности СФРЈ, 2015: 55–71.
- [Končarević, Ksenija. «Leksika i frazeologija kao predmet teolingvističkih ispitivanja : na materijalu ruskog i srpskog jezika». Filološki pregled: časopis Saveza društava za strane jezike i književnosti SFRJ, 2015: 55–71]
- Кончаревић, Ксенија. «О неким руским и српским фразеологизмима инспирисаним хагиографско-хеортолошким предањем православне цркве». Славистика XXV/2, 2021: 26–40.
- [Končarević, Ksenija. «O nekim ruskim i srpskim frazeologizmima inspirisanim hagiografsko-heortološkim predanjem pravoslavne crkve». Slavistika XXV/2, 2021: 26–40]

- Мокиенко, Валерий, М. Славянская фразеология. Издание второе, исправленное и дополненное. Москва: Высшая школа, 1989.
- [Mokienko, Valerij, M. Slavjanskaja frazeologija. Izdanie vtoroe, ispravlennoe i dopolnennoe. Moskva: Vysshaja shkola, 1989]
- Мршевић-Радовић, Драгана. Фразеолошке глаголско-именичке синтагме у савременом српскохрватском језику. Београд: Филолошки факултет, 1987.
- [Mršević-Radović, Dragana. Frazeološke glagolsko-imeničke sintagme u savremenom srpskohrvatskom jeziku. Beograd: Filološki fakultet, 1987]
- Ошева, Елена А. «Антропоцентричность картины мира (на материале фразеологизмов)». Вестник Ленинградского государственного университета имени А.С. Пушкина, Серия: Филология, Т. 1, № 4, 2011: 114–119.
- [Osheva, Elena A. «Antropocentričnost' kartiny mira (na materiale frazeologizmov)». Vestnik Leningradskogo gosudarstvennogo universiteta imeni A.S. Pushkina, Serija: Filologija, T. 1, № 4, 2011: 114–119]
- Солодуб, Юрий, П, Фёдор Б. Альбрехт. Современный русский язык: лексика и фразеология (сопоставительный аспект): учебник для студентов филологических факультетов и факультетов иностранных языков. 2-е изд. Москва: Флинта, Наука, 2003.
- [Solodub, Jurij, P, Fëdor B. Al'brekht. Sovremennyj russkij jazyk: leksika i frazeologija (sopostavitel'nyj aspekt): uchebnik dlja studentov filologičeskikh fakul'tetov i fakul'tetov inostrannykh jazykov. 2-e izd. Moskva: Flinta, Nauka, 2003]
- Черданцева, Тамара, З. «Идиоматика и культура». Вопросы языкознания №1, 1996: 58–70.
- [Cherdantseva, Tamara, Z. «Idiomatika i kul'tura». V: Voprosy jazykoznanija, №1, 1996: 58–70]
- Штрбац, Гордана. Фразеологија о човеку и човек у фразеологији. Нови Сад: Филозофски факултет, 2018.
- [Štrbac, Gordana. Frazeologija o čoveku i čovek u frazeologiji. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2018]

Елена Џочич

ФИЗИЧЕСКИЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЧЕЛОВЕКА В РУССКИХ И СЕРБСКИХ ФРАЗЕОЛОГИЗМАХ С РЕЛИГИОЗНЫМ КОМПОНЕНТОМ

Резюме

Предметом данного исследования являются русские и сербские фразеологизмы с религиозным компонентом, фразеологическое значение которых описывает внешность человека. К фразеологизмам в статье относятся фразеологические единицы в узком понимании. Сравнительный синхронический анализ корпуса

проводится на структурном, семантическом и лингвокультурологическом уровнях, с целью обнаружения тождества, сходства и различий в репрезентации внешности человека в фразеологической картине мира носителей русского и сербского языков. Анализ показал, что большинство религиозно маркированных лексем встречаются в составе фразеологизмов обоих языков (10 лексем: *божий, черт, Адам, Ева, Мафусаил, свеча, икона, мощи, грех, душа*). Только в русских фразеологизмах встречаются лексемы: *бог, Иисус Христос, Маланья, Сара, колокольня*, а только в сербских фразеологизмах – 5 лексем: *светац, Библија, Врбица, ускрињи, парастос*. Анализированные фразеологизмы обоих языков имеют структуру предложно-падежной конструкции, субстантивного словосочетания и конструкции предложения. Среди русских фразеологизмов встречаются одно глагольное словосочетание и одна наречная конструкции, а среди сербских — адъективное словосочетание. Сравнительные фразеологизмы по левой части сравнения чаще всего адъективные, а затем глагольные. Конструкция правой части сравнения чаще всего простая, а иногда двойная. В рамках фразеосемантического поля «физические характеристики» нами выделено 12 подполей, из которых наибольшее количество фразеологизмов имеет значение старости и красоты. На структурно-типологическом уровне самую многочисленную группу русских и сербских фразеологизмов представляют СА (рус. *дурен (страшен) как смертный грех* – серб. *ружан као ђаво (враг)*), а затем – МФЭ (рус. *живые (ходячие) мощи* – срп. *живе мошти*) и НЭ (рус. *в возрасте (Иисуса) Христа*). Как показал лингвокультурологический анализ корпуса, русские и сербские фразеологизмы, помимо библейских, сохраняют также исторические, культурные, традиционные и сведения об обычаях обоих народов.

Ключевые слова: фразеологизм, религиозный компонент, русский язык, сербский язык, лингвокультурология, теолингвистика, физические характеристики человека, языковая картина мира.